

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри Каненберг-Сандул О. К.

СФІМОВА ВЛАДА АНТОНІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПУ ВІДСУТНОСТІ ІМУНІТЕТУ ВІД МІЖНАРОДНОЇ КРИМІНАЛЬНОЇ ЮРИСДИКЦІЇ

Питання імунітету в міжнародному кримінальному праві є досить складним. Вищі посадові особи користуються особливими привілеями, які відповідно до Віденської конвенції про дипломатичні зносини 1961 року, надаються їм не для особистої вигоди, а для забезпечення ефективного здійснення функцій дипломатичних представництв як органів, що представляють державу [1]. Проте, захист прав людини зумовлює гостру необхідність боротьби з безкарністю та підіймає питання про обмеження дії імунітетів – відсутності імунітетів від міжнародної кримінальної юрисдикції.

В міжнародному праві існують дві категорії: *ratione personae* (персональний імунітет) та *ratione materiae* (матеріальний імунітет). Перший надається обмеженому колу суб'єктів в силу їх статусу, другий, у зв'язку з діями, певними функціями, які особа буде здійснювати в рамках свого мандату [4]. Згідно зі статтею 29 Конвенції про спеціальні місії 1969 року, такі особи є недоторканими на території приймаючої держави [2]. Проте, подібні положення розповсюджуються виключно на національну юрисдикцію іноземних держав та ніяк не можуть виключати міжнародну кримінальну юрисдикцію.

Міжнародні нормативні-правові акти містять багато положень, які прямо вказують на те, що посадове положення особи, її особливий статус та всі службові привілеї не є підставою для звільнення від відповідальності чи пом'якшення покарання. Статутами Нюрнберзького та Токійського трибуналів, норми яких мають характер *jus cogens*, було встановлено, що особистість обвинуваченого в скоєнні міжнародного злочину не має значення. На підставі цих норм в подальшому було встановлено та доведено винуватість вищих посадових осіб Німеччини

та Японії у розв'язуванні, веденні агресивної війни, порушенні законів та звичаїв війни.

Пізніше положення про неприпустимість посилення обвинуваченого на посадове становище як підставу для звільнення від відповідальності були закріплені у резолюції Генеральної Асамблеї ООН та ст. 7 Статуту Міжнародного трибуналу щодо колишньої Югославії, ст. 6 Статуту Міжнародного трибуналу щодо Руанди, а також у ст. 6 Статуту Спеціального Суду з Сьєра-Леоне та ст. 27 Статуту Міжнародного кримінального суду [5].

Важливо, що імунітет вищих посадових осіб не поширюється на випадки, коли держава не давала згоди на вчинення даною особою дій, які представляють собою міжнародний злочин, та на присутність посадової особи на території такої держави [3]. Резолюція Інституту міжнародного права 2001 року встановлює, що колишні президенти, голови держав та урядів можуть бути притягнуті до відповідальності за корупційні правопорушення, адже вчинення таких дій прямо порушує норми Віденської конвенції про дипломатичні зносини 1961 року. Тобто особа вчиняє дії виключно для задоволення особистих потреб.

Вчинення міжнародних злочинів передбачає міжнародну кримінальну відповідальність. Апеляційна камера Міжнародного трибуналу щодо колишньої Югославії у своєму рішенні про виклик до суду у справі Бласкіча вказала, що відповідно до норм міжнародного кримінального права особи, відповідальні за скоєння таких злочинів, не можуть посилаватися на імунітет від національної чи міжнародної юрисдикції, навіть якщо вони скоїли такі злочини, діючи в офіційній якості.

Переслідування за скоєння міжнародного злочину може відбуватися з певною відстрочкою, якщо особа, винна в скоєнні такого правопорушення входить в «трійку» лідерів своєї держави та має обмежений строк дії своїх повноважень [4]. Відповідно, відповідальність вона понесе після сплину строку, протягом якого обіймала певну посаду. Проте, як правило, судове розслідування починається відразу після виявлення факту порушення норм міжнародного кримінального права.

Однією з найгучніших справ останніх років є справа проти Омара аль-Башира, колишнього президента Судану. 13 червня 2019 року прокуратура Судану висунула обвинувачення аль-Баширу у володінні іноземними активами, придбанні незаконним шляхом матеріальних цінностей, а також у незаконному введенні режиму надзвичайного стану в країні. 14 грудня того ж року суд міста Хартум визнав винним Омара аль-Башира у незаконному зберіганні іноземної валюти, отриманні грошей з-за кордону та відмиванні незаконних доходів. Міжнародний кримінальний суд у Гаазі двічі видавав ордер на арешт

аль-Башира, якого звинувачують у скоєнні геноциду, масовому знищенні жителів західної суданської провінції Дарфур [5].

В 2019 році було ухвалено консенсусне рішення на користь передачі аль-Башира до Міжнародного Кримінального Суду після завершення його справи про корупцію та відмивання грошей усередині країни. У жовтні 2020 року головний прокурор МКС Фату Бенсуда з делегацією прибули до Судану, щоб обговорити з урядом обвинувальний висновок Башира. Наразі, розгляд справи ще триває. Однак приклад колишнього президента Судану є досить показовим, а позиція МКС чіткою. Службове становище – не може бути винятком чи пом'якшенням міжнародної кримінальної відповідальності.

З одного боку, з огляду на вищезазначену практику, принцип відсутності імунітету від міжнародної кримінальної юрисдикції, є досить визначеним. Проте, з іншого, його реалізація суттєво обмежується діяльністю національних органів держави. Відмова уряду видавати обвинуваченого міжнародному суду на тривалий час гальмує процес встановлення правосуддя, що на даний момент робить систему міжнародної кримінальної юрисдикції не дуже ефективною. Водночас право ніколи не стоїть на місці. На базі Комісії з ООН з міжнародного права вже тривалий час йдуть обговорення стосовно вдосконалення існуючого механізму переслідування та притягнення до відповідальності. Сподіваємося, принцип відсутності імунітету від міжнародної кримінальної юрисдикції отримає чітко визначене закріплення не тільки в рішеннях міжнародних судових установ, а й в міжнародних договорах.

Список використаних джерел

1. Віденська конвенція про дипломатичні зносини: Міжнародний договір від 18.04.1961. База даних «Законодавство України» Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_048#Text
2. Конвенція про спеціальні місії: Міжнародний договір від 08.12.1969. База даних «Законодавство України» Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_092#Text
3. Статут міжнародного кримінального суду: Міжнародний договір від 17.07.1998. База даних «Законодавство України» Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#o265
4. Євдокимова О. Н. Винятки з імунітетів посадових осіб від міжнародної та національної кримінальної юрисдикції. *Matters of International Law*. 2017, Vol. 7.
5. Orakhelashvili A. *Peremptory Norms in International Law*. Oxford University Press, 2006. 662 p.

Науковий керівник: асистент кафедри Музика В.В.